

Archeologisch bureauonderzoek

Plangebied
Geuzenveld deelgebied 3
Stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer
BO 08-158 Amsterdam 2009

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens plangebied	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Nationale regelgeving	7
2.3 Provincie Noord-Holland	8
2.4 Gemeente Amsterdam	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	10
2.6 Situatie plangebied Geuzenveld deelgebied 3	12
3 Bodemkunde en historie	13
3.1 Algemeen	13
3.2 Historisch-topografische inventarisatie	14
3.3 Overzicht archeologische vindplaatsen	19
4 Archeologische verwachtingskaart	20
5 Archeologische beleidskaart	24
Conclusie	26
Bronnen	27

Samenvatting

Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft in opdracht van Stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Geuzenveld deelgebied 3. Dit is bedoeld om het cultuurhistorische verleden van het plangebied in kaart te brengen en daarmee een beeld te krijgen van de archeologische sporen die in de bodem aanwezig kunnen zijn. De historisch topografische kartering heeft geresulteerd in een overzicht van archeologische informatie over de ontwikkeling van de Spieringhorner Binnenpolder. Van dit ruimtelijke en landschappelijke beeld is een archeologische verwachting opgesteld die omgezet is in een beleidskaart van archeologische waarden. De kaart biedt een specificatie van de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg.

Er wordt een onderscheid gemaakt in 5 archeologische beleidszones binnen het plangebied (zie hoofdstuk 5). Voor zone 1 geldt dat bij bodemingrepen dieper dan 0,50 m onder maaiveld en met een oppervlak groter dan 100 m² voorafgaande aan de bodemverstorende ingreep een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) noodzakelijk is om eventuele archeologische vondsten en sporen te vinden en te documenteren. Voor zone 2 geldt dat een IVO voorafgaand aan de bodemverstorende ingreep nodig is bij bodemingrepen dieper dan 2,00 m onder maaiveld en met een oppervlak groter dan 500 m². Voor zone 3 geldt dit bij ingrepen dieper dan 0,50 m onder maaiveld en met een oppervlak groter dan 10.000 m². Voor zone 4 geldt dit bij ingrepen dieper dan de waterbodem en met een oppervlak groter dan 10.000 m². Voor zone 5 geldt dat de bodem zo is verstoord vanwege sloop en herbouw dat dit deel van het plangebied is vrijgesteld van verdere archeologische maatregelen.

Voor het gehele plangebied geldt dat ook in geval geen archeologisch vooronderzoek vereist is en er toch archeologische overblijfselen ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aangetroffen worden, deze volgens de wet bij de gemeente aangemeld dienen te worden, zodat in gezamenlijk overleg met de uitvoerder maatregelen getroffen worden tot noodonderzoek voor documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

Het archeologisch bureauonderzoek van Bureau Monumenten en Archeologie (BMA) betreft een inventarisatie van archeologische c.q. cultuurhistorische waarden binnen het plangebied Geuzenveld deelgebied 3, stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer. Uitgaande van deze waardestellende inventarisatie wordt het beleid vastgesteld voor het behoud en/of documentatie van eventuele archeologische overblijfselen in verband met toekomstige plannen.

Het archeologisch bureauonderzoek vindt plaats in het kader van het bestemmingsplan Geuzenveld. Het plangebied wordt in beslag genomen door natuurgebied, volkstuinencomplexen en sportvelden.

De voorliggende waardestelling is gebaseerd op een historisch topografische inventarisatie van kaartmateriaal, publicaties en archiefbronnen, in samenhang met archeologische informatie over vergelijkbare locaties in de directe omgeving.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2), de historische en archeologische achtergronden (hoofdstuk 3) en de archeologische verwachting van het plangebied (hoofdstuk 4) aan de orde. Het beleid dat voortvloeit uit de waardestelling voor dit gebied, is vastgelegd in een beleidskaart (hoofdstuk 5), die specificeert of en in welke mate archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

1 Administratieve gegevens plangebied

Het plangebied Geuzenveld deelgebied 3 betreft de noordelijke strook van het Stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer en wordt begrensd door het tracé van de metro- en spoorlijn in het oosten, Daveren, Theemsweg en Naritaweg aan de noordzijde, de Grote Braak aan de westkant en Haarlemmervaart aan de zuidkant.

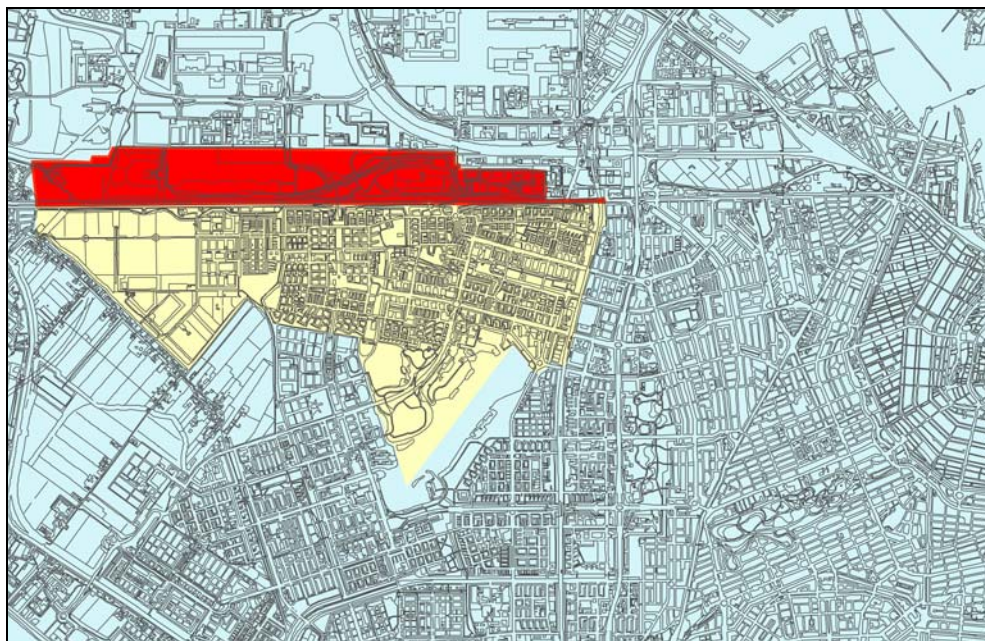
1.1 Administratieve gegevens

Opdrachtgever

Opdrachtgever	Stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer
Contactpersoon	Mevr. Ir. Drs. V Stönnér
Adres	Postbus 6718
Postcode / plaats	1060 JA Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland	Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam	Kaartblad	25B
ARCHIS meldingsnr	35650		
X-coördinaat NW	112.250	Y-coördinaat NW	489.078
X-coördinaat NO	116.285	Y-coördinaat NO	489.114
X-coördinaat ZW	112.250	Y-coördinaat ZW	488.635
X-coördinaat ZO	117.648	Y-coördinaat ZO	488.701

1 Plangebied Geuzenveld deelgebied 3 (rood) binnen stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Ook landschappelijke of infrastructurele elementen kunnen een archeologische waarde hebben. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving waarvan het behoud in de bodem of documentatie op maat gesneden maatregelen vergen. Het archeologische bodemarchief levert een bijdrage aan de cultuurhistorie van onze stad en maakt de beleving van het verleden bovendien tastbaar.

Vanwege de ruimtelijke aard van archeologische sporen en vondsten in de bodem heeft het archeologische beleid raakvlakken met dat van de ruimtelijke ordening. Door de wijziging van de Monumentenwet 1988 met ingang van 1 september 2007 is de zorg voor het archeologisch erfgoed geïntegreerd in ruimtelijke ordeningsprocessen. Een essentieel uitgangspunt van de nieuwe wet is dat het erfgoed in de bodem beter wordt beschermd. Dit betekent dat in ruimtelijke ontwikkelingen vroegtijdig rekening wordt gehouden met archeologisch erfgoed. Als behoud in de bodem geen optie is, dan is, voorafgaand aan de bodemverstoring, onderzoek nodig om archeologische overblijfselen te documenteren en de informatie en vondsten te behouden. In de dichtbebouwde stedelijke omgeving is in de praktijk doorgaans sprake van deze laatste optie.

2.2 Nationale regelgeving

Aan het einde van de jaren tachtig groeide het besef dat archeologische vindplaatsen in Europa ernstig werden aangetast door grootschalige infrastructurele werken, de toename van bouwlocaties en de intensivering van de landbouw. Om het archeologische erfgoed beter te beschermen hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta).

Een essentieel uitgangspunt van dit verdrag is dat behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (in situ) in iedere fase van planontwikkeling dient te worden meegewogen. Als behoud in de bodem (bv door middel van technische maatregelen en/of planaanpassing) geen optie is, dient het bouwplan te voorzien in maatregelen om archeologische overblijfselen op een juiste wijze (volgens de wettelijk verplichte Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie) te documenteren en de informatie en vondsten te behouden. Het verdrag stelt de initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van archeologisch onderzoek. De nieuwe wet ter uitvoering van dit verdrag, de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz)¹, is per 1 september 2007 definitief van kracht.

Op grond van de Wet op de archeologische monumentenzorg zijn vier wetten gewijzigd: de Monumentenwet 1988, de Ontgrondingenwet, de Wet milieubeheer en de Woningwet. De Wet op de Ruimtelijke Ordening bevatte al voorschriften om meer rekening te houden met archeologie ten behoeve van kwaliteitsverbetering van ruimtelijk beleid. Dit betekent o.a. dat elk bestemmingsplan

¹ Stb. 2007, nr. 42.

op archeologisch beleid zal worden getoetst.² Vanwege het ruimtelijke karakter van het bodemarchief heeft het archeologische beleid raakvlakken met dat van de ruimtelijke ordening. Door de wetswijzigingen worden archeologische belangen vanaf het begin van de besluitvorming in de ruimtelijke ordening meegewogen. Ondanks de getroffen maatregelen om vooraf archeologisch onderzoek in te plannen kunnen toevalsvondsten bij bouwprojecten worden aangetroffen. Hiervoor blijft de meldingsplicht van kracht.³

2.3 Provincie Noord-Holland

Per 1 juli 2008 is de nieuwe wet Ruimtelijke Ordening (Wro) in werking getreden. Hierdoor is de verhouding tussen de provincie en de gemeenten gewijzigd. In het beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland omschrijft de provincie haar rol.⁴ Hierbij staat de samenwerking met gemeenten op basis van gemeentelijke en de provinciale structuurvisie centraal. Tevens handhaaft de provincie de Belvédère-benadering, waarin behoud van cultuurhistorie door ontwikkeling wordt nagestreefd. Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en projectbesluiten met een Beeldkwaliteitplan hanteert de Provincie tevens het beleidskader en het streekplan. Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening in acht te nemen.

In het beleidskader is opnieuw de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW) opgenomen, waarin gebieden, die naar verwachting archeologisch waardevol zijn, zijn aangewezen als provinciale archeologische attentiegebieden. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als primaire algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering behoeven.

De provinciale beleidsintentie is om invulling aan de primaire doelstelling van het Verdrag van Malta te geven en archeologische reservaten aan te wijzen. Deze gebieden dienen om archeologische monumenten duurzaam te beschermen en te beheren en daarmee voor toekomstig onderzoek te bewaren.⁵ Daarnaast betreft de provincie nadrukkelijk culturele waarden, waaronder ook archeologie, bij de realisatie van de ruimtelijke- en stedelijke vernieuwing.

2.4 Gemeente Amsterdam

In aansluiting op het rijks- en provinciaal beleid besteedt de gemeente specifieke aandacht aan vroegtijdige inpassing van archeologie in de ruimtelijke ordeningsprocessen.⁶ Uitgangspunt hierbij is een kwalitatief adequaat beheer van het cultureel erfgoed met aandacht voor een efficiënte voortgang van bouwprocessen en kostenbeheersing. Tegen deze achtergrond is de afdeling Archeologie BMA in 2001 gestart met een nadere inventarisatie van archeologische verwachtingen in elk afzonderlijk stadsdeel. Hiertoe worden onder meer verschillende historische kaartbeelden van het stadsdeelgebied met elkaar vergeleken. Deze inventarisatie is bedoeld als een verfijning van het verwachtingsbeeld van de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Cultuur Historische

² Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.* Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel *alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet).

³ Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

⁴ Provincie Noord-Holland 2006.

⁵ Van Eerden 2008, 14-15.

⁶ BMA 2005, 58.

Waardenkaart (CHW) van de provincie Noord-Holland, en de landelijke Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) waarin de stedelijke gebieden niet gekarteerd zijn.

De nieuwe wetgeving schrijft voor dat bij vaststelling van een nieuw bestemmingsplan altijd een nadere waardestelling nodig is van de aanwezige archeologische verwachting in de vorm van een bureauonderzoek. Dit bureauonderzoek behelst een specificatie van eventuele archeologische waarden binnen een specifiek plangebied en een advies met betrekking tot het daarbij behorende beleid en/of te nemen maatregelen. Bij de formulering van het beleid staat altijd een realistische balans tussen het archeologische belang ten opzichte van de voortgang van het ruimtelijke ontwikkelingsproces in de stad centraal.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden kan in een bestemmingsplan (o.a.) worden geregeld met een aanlegvergunning als bedoeld in artikel 3.3.a van de Wet op de Ruimtelijke Ordening. Verder kan in het belang van de archeologische monumentenzorg worden bepaald dat de aanvrager van een reguliere bouwvergunning als bedoeld in artikel 44, eerste lid, van de Woningwet een rapport dient te overleggen als bedoeld in artikel 39, tweede lid en kan worden bepaald dat aan een reguliere bouwvergunning als bedoeld in artikel 44, eerste lid, van de Woningwet voorschriften kunnen worden verbonden als bedoeld in artikel 39, derde lid, van de Monumentenwet. Zowel aan een aanlegvergunning als vrijstelling kunnen voorschriften worden verbonden in het belang van de archeologische monumentenzorg.

Bij de bepaling van de vrijstellingsdrempels voor archeologisch wordt een combinatie van factoren, in acht genomen, te weten: a) de specifieke aard van de cultuurhistorische / archeologische waarden, b) het oppervlak van het te ontwikkelen terrein en c) de diepte van de bodemingreep.

Volgens deze systematiek gelden in Amsterdam dertien beleidsvarianten:

- 1: gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke bodemingreep ongeachte het oppervlak of de diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk
- 2: bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 50 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.
- 3: gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.
- 4: bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historisch infrastructurele assen / in historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 1,00 m onder maaiveld.
- 5: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan 2,00 m onder maaiveld.
- 6: onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenveld zichtbaar wordt. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.

- 7: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit het einde van de 19de eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 1,00 m onder maaiveld.
 - 8: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 2,00 m onder maaiveld.
 - 9: terreinen met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan de waterbodem.
 - 10: gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn buiten het historische centrum van Amsterdam. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan de waterbodem.
 - 11: gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water in het IJ liggen, of die als haven in het IJ liggen of die van oorsprong een opgespoten eiland (bijv. baggerdepots uit de 19de eeuw of eilanden zoals IJburg) zijn. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 4,00 m ÷ NAP.
 - 12: gebieden met een lage archeologische verwachting die in een droogmakerij liggen. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.
 - 13: gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels ed. Er geldt daarom een lage archeologische verwachting en derhalve een vrijstelling voor archeologisch onderzoek. Deze categorie plangebieden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.
- Voor alle beleidsvarianten geldt dat van het dieptecriterium alleen kan worden afgeweken als exacte gegevens over de bodemopbouw of de aanwezige verstoringen bekend zijn.

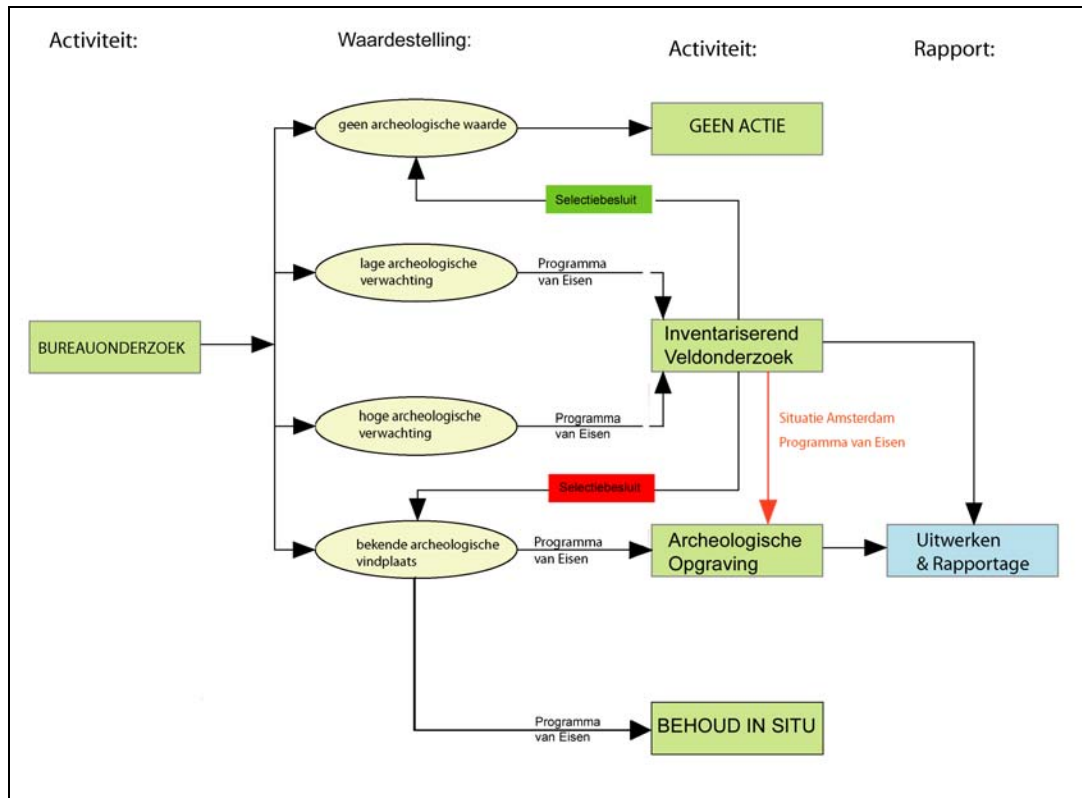
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de inpassing van archeologisch onderzoek in het proces van de ruimtelijke planvorming bestaat een standaard pakket van maatregelen waarvan de kwaliteitsnormen door het ministerie van OCW zijn opgesteld (KNA: Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie). De maatregelen gaan uit van een gefaseerde aanpak, zodat per plangebied, al naar gelang de locatie, de aard van de bodemingreep en de archeologische verwachting, een op maat gesneden programma kan worden opgesteld. Er is sprake van een gefaseerde aanpak waarbij een onderscheid gemaakt wordt in het Bureauonderzoek (BO), eventueel gevolgd door het Inventariserend Veldonderzoek (IVO) en de Archeologische Opgraving (AO) of een Archeologische Begeleiding (AB).

Het IVO is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een AO wordt uitgevoerd in geval er sprake is van een vindplaats met archeologische resten die volledig dienen te worden gedocumenteerd en geborgen.

Een AB houdt in dat er geen apart archeologisch onderzoek plaatsvindt voorafgaand aan het bouwproces, maar dat de bouwgreep onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Volgens de vigerende KNA voorschriften kan dit alleen in geval van uitzondering, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een beperkte bodemingreep op een gewaardeerd terrein of een AMK-

terrein. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied verloren gaan zonder een archeologische opgraving (afb. 2). De wijze waarop de verschillende archeologische werkzaamheden worden uitgevoerd is afhankelijk van de omvang van de bouwlocatie, de aard van de archeologische resten en de opzet van het civiel technisch programma. Goede integratie van de het archeologisch programma in het bouwproces is een belangrijke voorwaarde voor efficiëntie in de uitvoering.

2 Stroomschema archeologisch onderzoek.

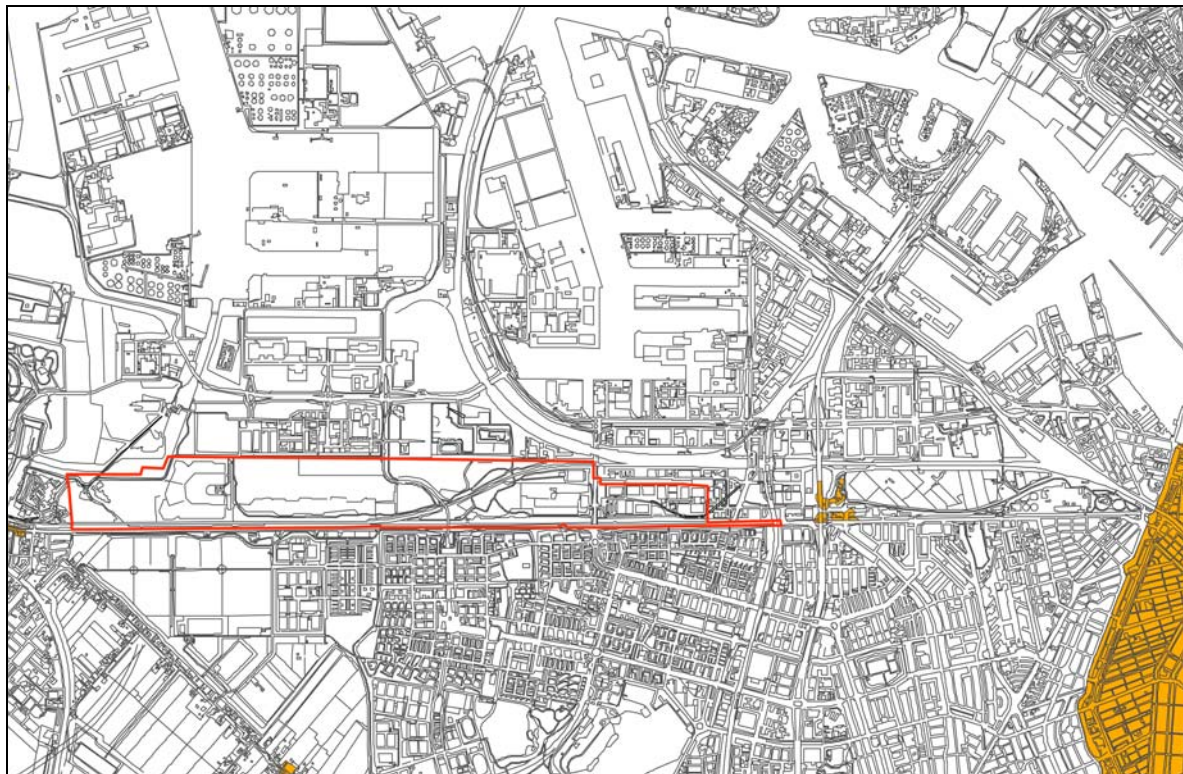
Indien een archeologische waardestelling in het kader van een bestemmingsplan geformuleerd wordt, zal hieruit pas een eventueel veldonderzoek voortkomen wanneer bouwaanvragen in het kader van het betreffende bestemmingsplan ingediend worden. Voor alle veldonderzoeken is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. In het PvE wordt tevens beschreven of archeologische overblijfselen in de bodem bewaard kunnen blijven of dat opgraven van deze resten noodzakelijk is (selectiebesluit). Het PvE is onderdeel van de bouwprocedure. Het (laten) opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

Ondanks de maatregelen om vooraf archeologisch onderzoek in te plannen kunnen toevalsvondsten bij bouwprojecten worden aangetroffen. Hiervoor blijft de wettelijke meldingsplicht van kracht.⁷ Dit houdt in dat de uitvoerder of opdrachtgever de gemeente over de vondst dient te informeren zodat maatregelen ter documentatie of berging ervan getroffen kunnen worden.

⁷ Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

2.6 Situatie plangebied Geuzenveld deelgebied 3

Het plangebied kent geen wettelijk beschermde archeologische monumenten (AMK). Bovendien is het plangebied volgens de Cultuur Historische Waardenkaart van de provincie Noord-Holland (CHW) vrij van zones met een archeologische waardering (afb. 3). Het verwachtingsbeeld van de AMK en CHW is echter algemeen van aard en dient in het kader van de bouwplanvorming nader te worden uitgewerkt. Het volgende hoofdstuk betreft een historisch topografische analyse ten behoeve van een specificatie en een ruimtelijk onderscheid van de archeologische verwachtingen.

3 Bestemmingsplangebied Geuzenveld deelgebied 3 op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK). Het plangebied (rode lijn) valt buiten gebieden met een hoge archeologische waardering (oranje). De Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Noord-Holland (CHW) komt overeen met het AMK-kaartbeeld.

3 Bodemkunde en historie

3.1 Algemeen

Het huidige 'natuurlijke' landschap in en om Amsterdam wordt in grote mate bepaald door de landschapsvorming die zich voltrok in het Holoceen, de periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 BP). Er heerste toen vanaf ca. 4.000 BP een gematigd klimaat waarin veengroei mogelijk was. Toen ontstond hier in de kuststreek het zogenaamde Hollandveen. Het Hollandveen Laagpakket bevindt zich thans in de ondergrond tussen gemiddeld 4 - 5 m ÷ NAP en 2 m ÷ NAP en loopt plaatselijk door tot 0 m NAP. Dit natuurlijke landschap is omgevormd tot een veenweidegebied door middel van grootschalige veenontginningen, die in de 11de eeuw van start gingen.⁸ Bij de cultivatie van het landschap speelde de waterhuishouding een cruciale rol. Tegelijkertijd met de veenontginningen begon ook de aanleg van dijken en later in de 17de en 18de eeuw volgde de uitgebreide droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd. Wat de vroegste bewoning van Amsterdam betreft dateren de oudste archeologische sporen van huizen tot nu toe uit de 12de eeuw. Rond de stad en met name op de hoger gelegen strandwallen in Noord Holland zijn vindplaatsen met bewoningsporen die teruggaan tot in de Bronstijd (ca. 2.000 - 800 v. Chr.).

De eerste bewoning van Amsterdam ontwikkelde zich in de 12de en 13de eeuw aan de Nieuwendijk/Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De stad had eerst een aarden omwalling ('sciltraminge') als verdedigingswerk die in de laatste kwart van de 15de eeuw werd vervangen door een stenen stadsmuur. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Geldersekade en Kloveniersburgwal aan de oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) verschenen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurt de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. De vroeg 17de-eeuwse stad werd beschermd door een gebastioneerde aarden wal ontworpen naar de nieuwste fortificatieplannen uit Italië, voorzien van elf bolwerken. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijke deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ werden de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg gerealiseerd. De nieuwe bakstenen stadswal (met nu in totaal 26 bolwerken) volgde met z'n gracht het tracé van de huidige Singelgracht.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht verrezen naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen; bebouwing van de Baarsjes, Zuid en Oost in de twintiger en dertiger jaren, het door nieuwbouw aaneengroeien van voormalige dijkdorpen in Amsterdam Noord, de wederopbouwwijken aan de westzijde van de stad (de Westelijke Tuinsteden) en de bebouwing van de voormalige Bijlmermeer in de zestiger en zeventiger jaren. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ.

⁸ Veerkamp 1997, 10-31.

3.2 Historisch-topografische inventarisatie

Voor deze historisch topografische analyse zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt, waaronder de Topografische Militaire Kaart (1854) gecombineerd met gegevens van de kaarten van Amsterdam en omstreken van Balthazar Florisz. van Berckenrode (1610-1615), van Nicolaes Visscher (ca. 1700) en de Chromotopografische Kaart (ca. 1890).

4 Kaart van Van Berckenrode uit 1610-1615 met een projectie van het plangebied (rood). De Spieringhorner Polder is nog niet doorsneden door de Haarlemmertrekvaart en –weg en de kronkelige zeedijk is nog de enige weg over land tussen Amsterdam en Haarlem.

Ontginningen.

Het plangebied Geuzenveld deelgebied 3 de zgn. Brettenzone, ligt in de voormalige Spieringhornerpolder. Deze polder behoorde in het verleden tot de ambachtsheerlijkheid Sloten. Sloten telde vier 'bannen' (rechtsgebieden), te weten Sloten, Sloterdijk, Osdorp en de Vrije Geer. De ontginning van de polders in dit gebied vond in de 11de of 12de eeuw plaats. De ontginning van het veengebied had primair ten doel om droog en bruikbaar akkerland te creëren. Teneinde het veen te ontwateren groef men vanaf de hoger gelegen veenruggen een reeks van evenwijdige sloten naar bestaande veenrivieren. De sloten vormden niet alleen een afwateringssysteem, maar fungeerden tegelijk ook als perceelsgrenzen. Op de kopse kant van de percelen werden boerderijen op huisterpen opgericht. Zo ontstond de voor het veenlandschap typerende lintbebouwing. Een bijkomend gevolg van de ontwatering van het veen was daling van het maaiveld waardoor de akkers bloot kwamen te staan aan overstromingsgevaar. Ter bescherming werden dijken en achter- en zijkaden aangelegd. Ondanks de waterstaatkundige maatregelen zette de vernatting van de percelen zich door. Daarom bracht men nieuwe stroken veen in cultuur en werd de achterkade als secundaire ontginningsas in gebruik genomen⁹

⁹ Stol 1993

De ontginning verliep volgens het recht van vrije opstrek. Hierbij was de lengte van de kavel niet vooraf vastgesteld, maar werd deze bepaald door natuurlijke barrières of door aanspraak van anderen op al ontgonnen gebieden.¹⁰ Het recht van vrije opstrek resulteerde in zeer lange percelen, ook wel weren genoemd. Op de historische Topografische Militaire Kaart uit 1854 zijn de langgerekte weren en ribben in de directe omgeving van Amsterdam nog zichtbaar (afb. 7).

De bodemdaling, die het gevolg was van ontginningsactiviteiten, zorgde er voor dat huisplaatsen voortdurend moesten worden opgehoogd. Op de zo ontstane huisterpen stonden boerderijen die waren opgetrokken uit hout, leem en riet. Rond het midden van de 12de eeuw ontwikkelde de boerderijen zich tot zogenoemde woonstalhuizen; het woon- en stalgedeelte was niet van elkaar gescheiden, maar ondergebracht in één gebouw. De boeren voerden een gemengd bedrijf waar veeteelt samen met akkerbouw plaatsvond. Gedurende de 14de eeuw veranderde dit en kwam de nadruk op veeteelt te liggen. De aanhoudende vernatting van de bodem had akkerbouw nagenoeg onmogelijk gemaakt.¹¹

De zeedijk

De grootschalige ontginning van het veenlandschap gedurende de late Middeleeuwen heeft geleid tot een continu proces van bodemdaling. Hierdoor kreeg de zee met z'n getijdenwerking steeds meer vrij spel en overstroomde het veenweidegebied regelmatig. Het zeewater kon via het aangelegde slotenstelsel tot diep in het achterland binnendringen. De overstromingen leidden tot een voortgaande erosie van het veen en ook tot verbreding van het IJ. Er ontstonden grote binnenmeren zoals de Haarlemmermeer, de Bijlmermeer, de Watergraafsmere. Teneinde het landverlies te bestrijden gaven de graven van Holland in het begin van de 13de eeuw opdracht tot de aanleg van een zeedijk langs de gehele kust van het IJ. Aan de zuidzijde werd de kustwering gevormd door een aangesloten lint van de Spaarndammerdijk, de Haarlemmerdijk, de Zeedijk en de Diemerzeedijk. Het waterstaatkundige systeem bestond, naast de primaire waterkering van de zeedijk, eveneens uit een stelsel van dammen en sluizen. De sluizen bij Sloterdijk, Spaarndam en vanaf 1492 ook bij Halfweg loosden overtollig water vanuit de polders op het IJ (fig. 4 en 5).¹²

De heerlijkheden Sloten, Osdorp, De Vrije Geer en Sloterdijk hadden de verantwoordelijkheid voor het onderhoud van de Spaarndammerdijk. Dit werd echter meestal verzaakt, waardoor er vaak dijkdoorbraken plaatsvonden. Het Hoogheemraadschap Rijnland heeft dit onderhoud daarom in 1544 op zich genomen. De kronkelige dijk was tot de aanleg van de Haarlemmertrekvaart in 1631 de belangrijkste landroute naar Haarlem.¹³ Langs de dijk vond bewoning plaats, in elk geval vanaf de 15de eeuw, maar mogelijk al direct na de aanleg van de dijk.

De bedijking van de kwelder- en kustveengebieden had ook onbedoelde effecten. Door de aanleg van dijken kon het zeewater bij hoogtij niet meer over de kwelders uitrollen maar werd het tegen de dijken opgestuwd. Mede door toedoen van achterstalling onderhoud was de zeewering hier niet altijd tegen bestand. Vanaf de Middeleeuwen vonden daarom ook met regelmaat stormvloedrampen plaats waarbij de dijk doorbrak en het achterliggende land overstroomde. Het zeewater perste zich met geweld door het dijkgat en ter plaatse ontstond een diepe draaikolk. Een dergelijke draaikolk wordt aangeduid als breek of braak. De ondergrond van een braak was te diep en te slap om de dijk op het oude tracé van de dijk te herstellen. Herstel vond daarom plaats door een nieuw dijklichaam om de braak heen aan te leggen. Oude dijkdoorbraken zijn nog altijd te herkennen aan het kronkelige verloop van de zeedijk en de vaak nog aanwezige meren of ingepolderde meren direct

¹⁰ Hoppenbrouwers 2002, 105.

¹¹ Hoppenbrouwers 2002, 112.

¹² Hogenes 1997, 26.

¹³ Janssen 1966, 2.

langs de dijk. Binnen het plangebied liggen de Groote Braak en de voormalige Jan Louwesbraak. Ter hoogte van de Jan Louwenbraak bevond zich eveneens de Middelveldssluis, voor de afwatering van de Middenvelds polder (afb. 5).

5 Kaart van Visscher uit ca 1700 met het plangebied in rood. De Haarlemmertrekvaart doorsnijdt de Spieringhorner Polder.

Spieringhornerpolder en –molen

In 1567 verleenden Dijkgraaf en Hoogheemraden van Rijnland vergunning het gebied van de Spieringhornerpolder te omdijken. Een drietal sluissloten, die van de Osdorperweg naar de Spaarndammerdijk liepen, zorgden voor de natuurlijke afwatering op het IJ. Als gevolg van het gebruik van watermolens in omliggende polders voldeed na enige decennia de natuurlijke afwatering niet meer en werd in 1632 toestemming gegeven tot het plaatsen van een windwatermolen om de polder bemalen.¹⁴ Na voltooiing van de Haarlemmertrekvaart, die op dat moment werd aangelegd (zie onder) werd aan de noordzijde hiervan de Spieringhorner of Dikke Molen gebouwd. Aanvankelijk was dit een schepradmolen. In 1873 werd besloten de polder voor een betere opbrengst van het bouwland 20 cm dieper uit te malen. Hiertoe kwam voor het scheprad een vijzel in de plaats, die in 1926 door een nieuwe werd vervangen. De molen, die dicht langs de spoorbaan stond, brandde in 1928 af door vonken uit een stoomlocomotief. Besloten werd de molen te vervangen door een motorgemaal, waarin gebruik werd gemaakt van de recent vernieuwde vijzel van de molen.¹⁵

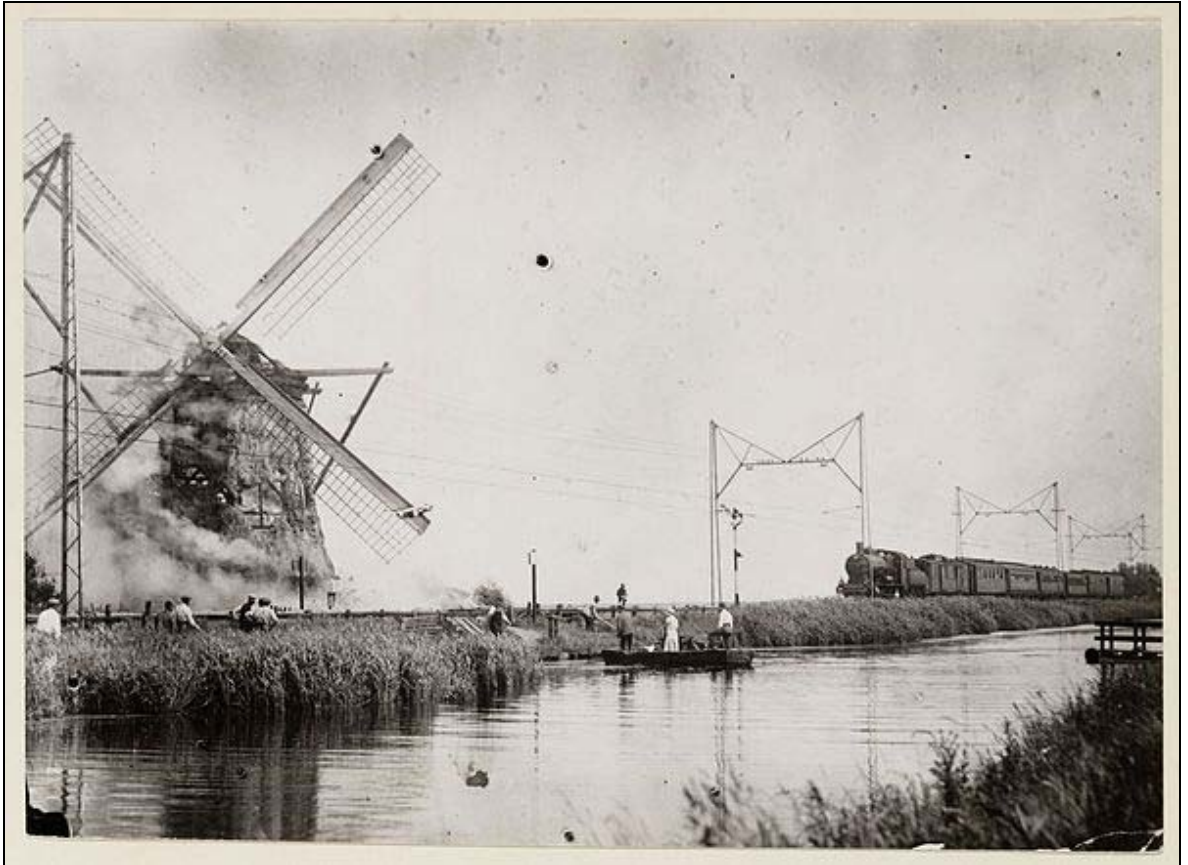
De Haarlemmertrekvaart

De aanleg van een goed georganiseerd netwerk van trekvaarten was kenmerkend voor de ontwikkelingen in de verkeersfunctie in de 17de eeuw. In de loop van deze eeuw ontstond een netwerk van trekvaarten rond Amsterdam, naar Haarlem, maar ook naar andere plaatsen zoals Weesp, Naarden, Muiden en aan de noordzijde van het IJ gelegen plaatsen zoals Purmerend en Monnikendam. Niet alleen werden nieuwe vaarten gegraven, ook werden bestaande waterlopen gekanaliseerd en geschikt gemaakt voor trekschuiten.

In 1631 is door de steden Haarlem en Amsterdam gezamenlijk besloten tot de aanleg van een vaart met trek-en wagenweg tussen beide steden. De Haarlemmer Vaart was daarmee de eerste trekvaart. De vaart verving zowel de oude route over land namelijk de Haarlemmerdijk, als de route over water namelijk per veer over het IJ. In de 18de eeuw nam de populariteit van het reizen via trekvaart af. Desondanks bleef dit het belangrijkste personen vervoersmiddel tot de komst van het

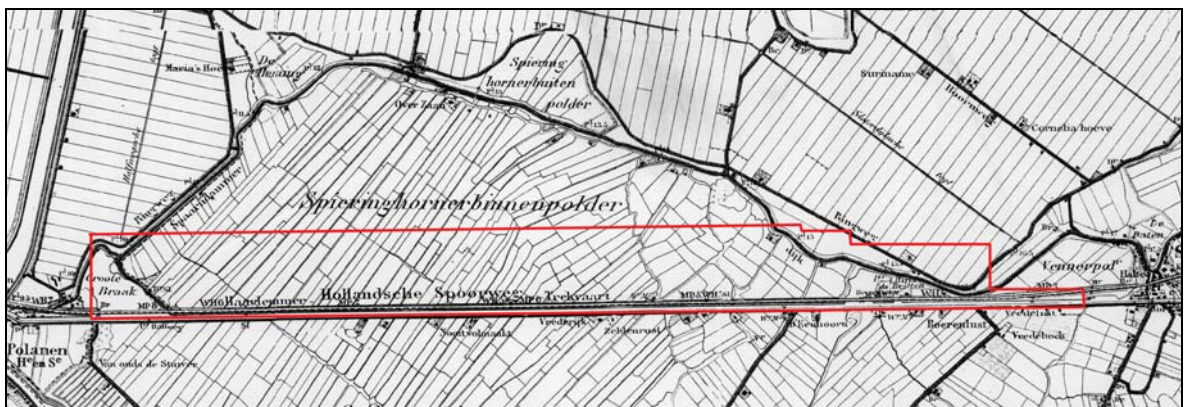
¹⁴ Jansen 1966, 3-4.

¹⁵ Hoek Ostende 1978, 365-366.

6 15 juli 1928: de Spieringhorner of Dikke molen brandt af.

spoorwegnet vanaf 1839. Om de vaart bevaarbaar te houden is de vaart regelmatig uitgebaggerd. Ook is het naastgelegen jaagpad verbreed.¹⁶ De vaart doorsneedt de oorspronkelijke Spieringhorner Polder. Op de kaart van Visscher wordt het deel ten noorden van de vaart nog Spieringhorner Polder genoemd, het deel ten zuiden van de vaart Binneweghs Polder.

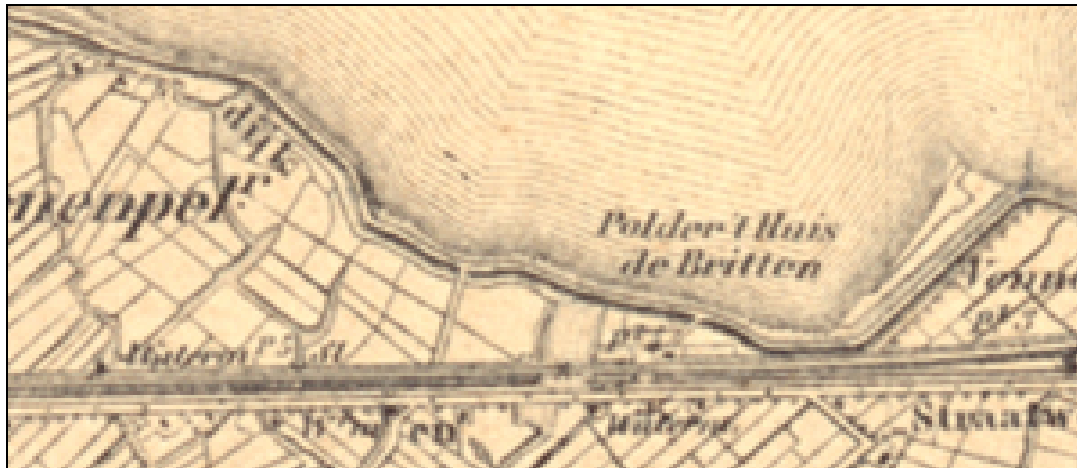

7 Chromotopografische Kaart (ca 1900) met het plangebied in rood. De langgerekte verkaveling is duidelijk zichtbaar, sinds 1631 doorsneden door de Haarlemmertrekvaart en –weg. Buiten de zeedijk liggen de bij de aanleg van het Noordzeekanaal ingepolderde delen van het IJ, te herkennen aan de strakke grootschalige verkaveling.

¹⁶ Schmall 1987, 68-69.

Polder 't Huis de Bretten/Britten

Tussen de Spaarnwouderdijk, de Haarlemmertrekvaart en de Jan Louwen Braak bevond zich de kleine polder 't Huis de Bretten of Britten (afb. 8). Oostelijk van de Jan Louwen Braak stond aan de Haarlemmertrekvaart Huis de Britten, waarschijnlijk afgebroken bij de aanleg van de spoorlijn in 1839.

8 De Topografische Militaire Kaart uit 1854 met de polder 't Huis de Britten.

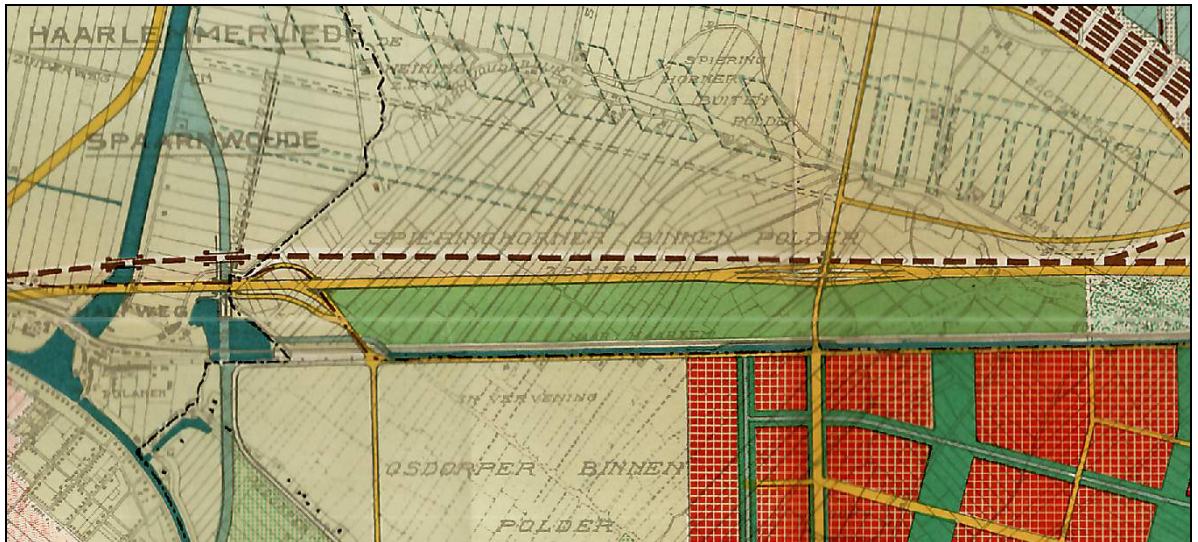
Groote IJ-polder en Amsterdammer Polder

Vanaf het einde van de 19de eeuw brak de periode van de inpoldering van het IJ aan. De handelspolitiek gaf een nieuwe impuls aan de Amsterdamse havenactiviteiten en er kwam een einde aan een lange periode van economische recessie. Om de Amsterdamse haven bereikbaar te houden werd ter vervanging van het Groot Noordhollandsch Kanaal het aanzienlijk kortere Noordzeekanaal gegraven. Het Noordzeekanaal werd tussen 1865–1876 aangelegd door een vaargeul uit te sparen bij de drooglegging van tien polders in het IJ, waaronder de Groote IJpolder en Amsterdammer Polder. Beide polders werden door de Amsterdamse Kanaal Maatschappij (AKM) drooggelegd en vanaf 1875 in fases geveild en door particulieren gekocht. Het land werd overwegend in gebruik genomen voor de verbouwing van koolzaad. De landarbeiders bouwden er hun onderkomens en schuren. Vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw werden delen van deze polders ingericht voor recreatiegebieden en bedrijventerrein.

Verstedelijking

In 1848 werden de bannen Sloten, Sloterdijk, Osdorp en de Vrije Geer zelfstandige gemeentes. Hier kwam een einde aan met de annexatie door Amsterdam in 1921. De polders werden onderdeel van het verstedelijkingsproces van Amsterdam. Vanaf de jaren '50 van de vorige eeuw volgde de realisering van de westelijke tuinsteden volgens het Algemeen Uitbreidingsplan van C. van Eesteren uit 1934. In dit plan werden de nieuwe wijken van elkaar gescheiden door groenstroken die vanuit het centrum tot de nieuwe stadsrand liepen, de zogenaamde vingerstad-structuur.¹⁷ De Spieringhornerpolder en IJpolders werden vooral ontwikkeld ten behoeve van havenvoorzieningen en bedrijventerreinen. Reeds op de kaart van het Algemeen Uitbreidingsplan stond een strook ten noorden van de Haarlemmertrekvaart als groene 'vinger' tussen woonwijk en industriegebied aangegeven. Na jaren van verwaarlozing kreeg het, nu Brettenzone genoemde, gebied in de jaren '90 uiteindelijk een officiële natuurbescherming.

¹⁷ Vrolijk 2008, 23

9 Het plangebied op het Algemeen Uitbreidingsplan uit 1934.

3.3 Overzicht archeologische vindplaatsen

In het plangebied is tot op heden geen archeologisch veldonderzoek uitgevoerd. Concrete aanwijzingen over de aanwezigheid archeologische sporen zijn daarom niet voorhanden. In de nabije omgeving van het plangebied zijn een aantal archeologische vindplaatsen gelokaliseerd met vondsten en sporen die vergelijkbaar zijn met het verwachtingsbeeld van het plangebied. Een vindplaats (SLD) lag ten noorden van de dorpskern van Sloterdijk ter plaatse van de voormalige, deels reeds afgegraven, Spaarndammerdijk. In 1981 heeft de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (AWN) hier een waarneming gedaan. Er zijn resten van een beschoeiing gedocumenteerd, die mogelijk deel uitmaakte van een vroegere dijkconstructie. Het restant betrof de beschoeiing aan de IJ-zijde.¹⁸ Ook werden twee 15de-eeuwse steengoedfragmenten (Langerwehe of Raeren en Siegburg) aangetroffen.¹⁹ Ter hoogte van het Boezemgemaal Halfweg zijn door de afdeling archeologie (BMA) in 2006 eveneens overblijfselen van de Spaarndammerdijk onderzocht (WVE). Het onderzoek leverde gegevens op over de technische uitvoering van de dijkversterking in de 18de eeuw.

De ondergrond van het plangebied bestaat uit een kleipakket uit de formatie Naaldwijk, dat in deze zone van Amsterdam gemiddeld op 5,00 m ÷ NAP begint. Daarboven bestaat de ondergrond uit Hollandveen, dat in deze zone van Amsterdam gemiddeld op 3,00 m ÷ NAP begint. De bovenste laag (ca. 1,00 m dik) betreft recent aangebrachte grond. Het oorspronkelijke polderpeil bevindt zich in de Spieringhornerpolder op ca. 1,90 m ÷ NAP.²⁰ Op basis van de huidige maaiveldhoogte (ca. 1,00 m ÷ NAP) kan er vanuit gegaan worden dat eventuele archeologische sporen of vondsten op een diepte van ca. 1,00 m onder het huidige maaiveld liggen.

Er bestaat een grote kans dat de archeologische kwaliteit van de ondergrond in het plangebied is aangetast. Dit is het gevolg van de aanleg van het sportpark en twee volkstuincomplexen in de 20ste eeuw. Daarbij zijn het oorspronkelijke maaiveld en de bijbehorende bodemopbouw waarschijnlijk verstoord.

¹⁸ Schmitz 1981, 3-4.

¹⁹ Schmitz 1982, 94-95.

²⁰ Dienst der Publieke Werken 1967, 290-294.

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van bovenstaande inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het plangebied Geuzenveld deelgebied 3 materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de gebruiks- en bewoningsgeschiedenis als landelijk gebied van de 11de tot de 20ste eeuw. Er kunnen in het gebied verkavelingsloten of afval van de omliggende bewoning verwacht worden. Langs de vroegere IJ-oever kan de middeleeuwse zeedijk, of resten daarvan, verwacht worden. Langs de Haarlemmertrekvaart kunnen resten van bewoning worden aangetroffen. Dit leidt tot een verwachtings- en beleidskaart van archeologische materiële neerslag.

Archeologische verwachtingszones op basis van cultuurhistorische informatie

Begrenzing plangebied

A. Spaarnwouder- en Spaarndammerdijk

Enkele delen van de 13de-eeuwse Zeedijk, die tevens een belangrijke verkeersweg was, liggen binnen het plangebied nog op de oorspronkelijke plaats. Onder de dijk kunnen sporen en botanisch materiaal van het oorspronkelijke veenweide landschap aanwezig zijn. De eventuele materiële neerslag die verband houdt met de dijkaanleg, betreft losse vondsten, afval en sporen van de weg- of dijkstructuur. Tevens zijn sporen van aanplempingslagen en beschoeiingen te verwachten. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een dichte verspreiding. De archeologische verwachting is in deze zone daarom hoog.

B. Spieringhorner Polder

Betreft een zone die diende voor bewoning en landgebruik. De materiële neerslag kan bestaan uit erven, terpen, verkavelingsporen, sloten en kades van de ontginningsperiode (12de/13de eeuw) tot het gebruik als stadsgroen vanaf de jaren '90 van de vorige eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is hier daarom laag.

C. Paden/wegen in de Spieringhorm polder

De materiële neerslag kan bestaan uit losse vondsten, afval en sporen van de wegstructuur uit de ontginningsperiode (12de/13de eeuw) tot de periode van stadsgroengebied vanaf de jaren '90 van de vorige eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.

D. Sloten en weteringen in de Spieringhorm polder

Betreft een zone die diende voor waterhuishouding van de polder. Om het waterniveau binnen de polder op peil te houden werden watermolens geplaatst aan speciaal aangelegde molenweteringen. De materiële neerslag betreft losse vondsten en afvaldeposities uit de ontginningsperiode (12de/13de eeuw) tot de periode van de verstedelijking in de 20ste eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben een wijde verspreiding. Ter plaatse van de volkstuincomplexen De Groote Braak, De Bretten en het sportpark Spieringhorn is de oorspronkelijke verkaveling verdwenen. In deze delen van het plangebied worden daarom geen archeologische resten meer verwacht.

E. Haarlemmertrekvaart en jaagpad langs de Haarlemmertrekvaart

Vanaf de aanleg van de trekvaart in 1632 tot de komst van de spoorlijn ruim 200 jaar later was de trekschuit het belangrijkste personenvervoermiddel tussen Amsterdam en Haarlem. In de bedding kunnen in het water gegooide of gevallen losse vondsten verwacht worden. Dergelijke overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag. Ter hoogte van het jaagpad worden geen archeologische resten meer verwacht, aangezien deze zijn verdwenen bij de aanleg van het huidige wegtracé van de Haarlemmerweg.

F. Groote IJpolder en Amsterdammer polder

Onder het ophoogpakket op de voormalige IJ-bodem kunnen scheepsresten of ander verzonken overblijfselen voorkomen die verband houden met de scheepsvaart vanaf de 13de eeuw tot aan de droogmaking van het IJ vanaf het laatste kwart van de 19de eeuw. Ook kunnen hier resten voorkomen die verband houden met de verkaveling of afvalstort uit het laatste kwart van de 19de eeuw. De inrichting van beide polders is geheel verdwenen bij de aanleg van de diverse havens en de belendende bedrijventerreinen. Hierbij zijn grote delen van het bodemarchief verdwenen. Daarom worden hier geen archeologische resten meer verwacht.

G. Grote Braak en Jan Louwenbraak

In deze door dijkdoorbraak ontstane wateren kan materiaal uit verschillende periodes terecht gekomen zijn. Het betreft voorwerpen zonder samenhang en met een grote spreiding. De archeologische verwachting is daarom laag. De ondergrond ter plaatse van de Jan Louwenbraak is bovendien dusdanig verstoord dat hier geen archeologische resten meer worden verwacht.

H. Spoorlijn Amsterdam-Haarlem

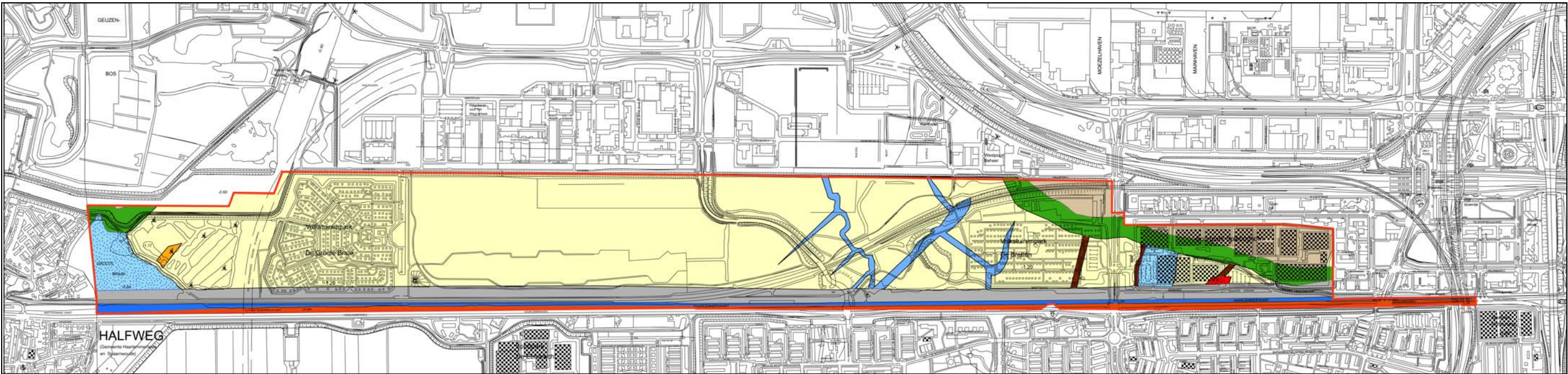
Betreft zone van de eerste Nederlandse spoorlijn van Amsterdam naar Haarlem uit 1839. In het verleden heeft grootschalig grondverzet plaatsgevonden, zodat geen archeologische overblijfselen meer worden verwacht.

I. Boerderij

Oostelijk van de Groote Braak lag een boerderij. De materiële neerslag kan sporen van gebouwen, losse vondsten en afval betreffen. Dergelijke overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom hier laag.

J. Huis de Bretten

Oostelijk van de Jan Louwenbraak ligt de kleine polder Huis de Bretten of de Britten. Huis de Bretten was een buiten aan de Haarlemmertrekvaart. In het oostelijk deel van deze polder staan op historische kaarten warmoezerijen aangegeven. De materiële neerslag kan sporen van gebouwen, losse vondsten en afval betreffen. De kans is groot dat de archeologische resten zijn verstoord bij de aanleg van het Sportpark Spieringhorn. Daarom worden hier geen archeologische resten meer worden verwacht.

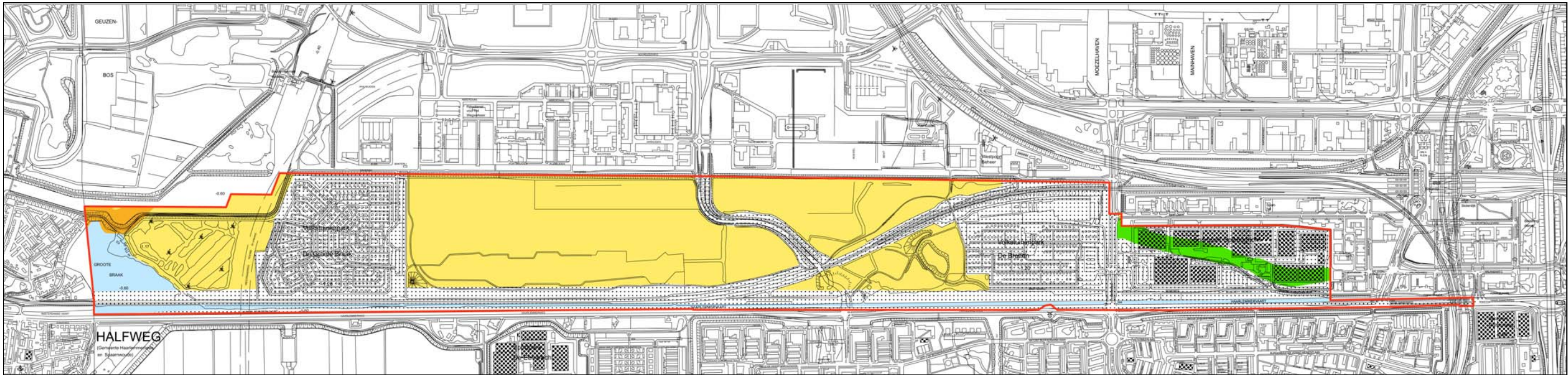
5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidsadvieskaart van het bestemmingsplangebied Geuzenveld deelgebied 3 gaat uit van de diverse archeologische verwachtingen (hoofdstuk 4) en biedt een ruimtelijk overzicht van de archeologische maatregelen voor specifieke zones of locaties in het plangebied. De verwachtingen worden (in samenhang met de huidige toestand van het terrein en de mogelijk opgetreden bodemverstoringen) gekoppeld aan de aard en omvang van de toekomstige bodemingrepen. Dit waarderingsstelsel resulteert in beleidsmatig maatwerk door clustering van drie verwachtingen (een hoge, lage en een negatieve verwachting) binnen vijf beleidszones, ieder met bijbehorende specifieke beleidsmaatregelen.

Voor het gehele plangebied geldt dat ook in geval geen archeologisch vooronderzoek vereist is en er toch archeologische overblijfselen ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aangetroffen worden, deze volgens de wet bij de gemeente aangemeld dienen te worden, zodat in gezamenlijk overleg met de uitvoerder maatregelen getroffen worden tot noodonderzoek voor documentatie en berging van de vondsten.

Archeologische Beleidszones op basis van de archeologische verwachtingszone

- **Beleid bij hoge verwachting (verwachtingszones A, onbebouwd)**
Afhankelijk van de grootte en diepte van de toekomstige ontgraving kunnen archeologische waarden worden aangetast. Vanwege de hoge verwachting geldt dat bij bodemingrepen dieper dan 0,50 m onder maaiveld en/of met een oppervlak groter dan 100 m² een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de planvorming wordt opgenomen.
- **Beleid bij hoge verwachting (verwachtingszones A, bebouwd)**
Afhankelijk van de grootte en diepte van de toekomstige ontgraving kunnen archeologische waarden worden aangetast. Vanwege de hoge verwachting geldt dat bij bodemingrepen dieper dan 2,00 m onder maaiveld en/of met een oppervlak groter dan 500 m² een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de planvorming wordt opgenomen.
- **Beleid bij lage verwachting (verwachtingszones B tot en met D onbebouwd en I)**
Afhankelijk van de grootte en diepte van de toekomstige ontgraving kunnen archeologische waarden worden aangetast. Vanwege de hoge verwachting geldt dat bij bodemingrepen dieper dan 0,50 m onder maaiveld en/of met een oppervlak groter dan 10.000 m² een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de planvorming wordt opgenomen.
- **Beleid bij lage verwachting (verwachtingszones G onbebouwd en E)**
Afhankelijk van de grootte en diepte van de toekomstige ontgraving kunnen archeologische waarden worden aangetast. Vanwege de lage verwachting geldt dat bij bodemingrepen dieper dan de waterbodem en/of met een oppervlak groter dan 10.000 m² een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de planvorming wordt opgenomen.
- **Beleid bij negatieve verwachting (verwachtingszones B tot en met D, G bebouwd, F H en J)**
Deze delen van het gehele plangebied vertoont een negatieve verwachting. Door grootschalig grondverzet in het verleden is de bodem verstoord en zijn archeologische overblijfselen verdwenen. Daarmee is dit deel van het plangebied vrijgesteld van verdere archeologische maatregelen.

Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek is uitgevoerd in het kader van het bestemmingsplan Geuzenveld, deelgebied 3, stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer. Afhankelijk van de grootte van het te verstoren oppervlak en de diepte van de exacte bodemingreep zullen hiermee in de grond aanwezige archeologische waarden worden verstoord.

Er wordt een onderscheid gemaakt in vijf archeologische beleidszones binnen het plangebied (zie hoofdstuk 5). Voor zone 1 geldt dat bij bodemingrepen dieper dan 0,50 m onder maaiveld en met een oppervlak groter dan 100 m² voorafgaande aan de bodemverstorende ingreep een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) noodzakelijk is om eventuele archeologische vondsten en sporen te vinden en te documenteren. Voor zone 2 geldt dat een IVO voorafgaand aan de bodemverstorende ingreep nodig is bij bodemingrepen dieper dan 2,00 m onder maaiveld en met een oppervlak groter dan 500 m². Voor zone 3 geldt dit bij ingrepen dieper dan 0,50 m onder maaiveld en met een oppervlak groter dan 10.000 m². Voor zone 4 geldt dit bij ingrepen dieper dan dan de waterbodem onder maaiveld en met een oppervlak groter dan 10.000 m². Voor zone 5 geldt dat de bodem dermate is verstoord vanwege sloop en herbouw dat dit deel van het plangebied is vrijgesteld van verdere archeologische maatregelen.

In geval onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen bij de uitvoering van de bodemwerkzaamheden geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat bodemvondsten ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld worden zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

Cultuur Historische Waardenkaart provincie Noord-Holland. <http://chw.noord-holland.nl>
Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS)

Literatuur

BMA, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie* Amsterdam 2005-2010, Amsterdam 2005.
Dienst der Publieke Werken, 'Het bouwrijpmaken van terreinen', *Ons Amsterdam* 19/10, 1967, 290-294.
Eerden, R. van, 'De archeologische reservaten van 'Malta'', *Archeobrief* 12, 2, 2008, 13-18.
Hoek Ostende, J. H. van den, 'Poldermolens rond Amsterdam', *Amstelodamum*, jaarboek 70, 1978, 360-394.
Hogenes, K., *Costelijck Stadswater. Geschiedenis van de Amsterdamse waterhuishouding in vogelvlucht*. Amsterdam 1997.
Hoppenbrouwers, P.C.M., 'Van waterland tot stedenland. De Hollandse economie ca. 975 – ca. 1570', *Geschiedenis van Holland tot 1672*, Hilversum 2002, 103-148.
Jansen, L., 'De voorgeschiedenis van Geuzenveld', *Ons Amsterdam* 18, 1966, 2-6.
Provincie Noord-Holland, *Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland*, Haarlem 2006.
Schmal, H., 'De trekschuit naar Amsterdam. Twee eeuwen openbaar vervoer.', Heinemeijer, W.F. & Wagenaar, M.F., *'Amsterdam in kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie'*, Antwerpen 1987, 68-71..
Schmitz, E., 'Een verkenning bij Sloterdijk', *Het Profiel* (1981), 3-4.
Schmitz, E., 'Opgravingen bij Sloterdijk', *Ons Amsterdam* 34 (1982), 94-95.
Stol, T., *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*, Utrecht/Antwerpen 1993.
Veerkamp, J.A.G., *Mammoeten in Amsterdam? Een inventarisatie van archeologische aandachtspunten bij de aanleg van de Noord/Zuid Metrolijn*. Amsterdam 1997.
Vrolijk, M. 'Van niemandsland tot topnatuur', *Tuin&Landschap* 4, 2008, 22-25.

Afmelding:

Archiscode	26503	datum	16-06-2009
Controle proces en waardestelling			Dr. J. Gawronski
Voor akkoord			Datum

Hoofd afdeling Archeologie BMA
dr. J. Gawronski

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 08-158

Datum: 17 juni 2009, definitief
Redactie: Dr. J. Gawronski
Tekst: Drs. L.F. de Leeuw, Dr. J. Euwe
Tekeningen: Drs. L. de Leeuw, Dr. J. Euwe

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2009

Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaard geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.